

onsdag 27 juli 2016

Skällviks borg från kung Magnus tid

Stegeborg och Skällviks borg ligger bara två kilometer isär vid Slätbaken. Det beror på att det strängt taget inte är två borgar. Det är samma borg som flyttat av och an.

Sundet vid Stegeborg fick en pålspärr redan på 800-talet, anlagd av en namnlös östgötakung. Samma makthavare lät bygga Götavirket, en över tre kilometer lång försvarsvall mellan sjöarna Asplången och Lillsjön i Västra Husby socken. Båda försvarslinjerna fyllde samma funktion: att hindra båtburna angripare att ta sig alltför långt inåt land. Söderköping var vid denna tid ännu inte någon viktig plats. Någon borg vid Slätbaken får vi inte förrän på 1300-talet.

År 1305 köper Kung Birger Skällviks gård och låter bygga den första kända versionen av Stegeborg på holmen vid pålspärren. Borgglädjen blir kort. Efter Nyköpings gästabud och Birgers mord på sina båda upproriska bröder blir det inbördeskrig och Stegeborg rivs. *"the slogo then mwr allan swa smaa / the lotho ey en sten ather staa"* säger Erikskrönikan - det segrande partiets propagandapoem om den sorgligt ihjälsvultne hertig Erik.

Jan Ainali tog med sig en radiostyrd drönare och fotograferade ruinen från luften.

Under 1320-talet fattar någon, förmodligen lille Magnus Erikssons förmyndarregering eller Linköpingsbiskopen, ett lite märkligt beslut. "Vi bygger inte upp Stegeborg på nytt. Vi flyttar på materialet i stället och bygger en ny borg på Slätbakens södra strand." Och så kom Skällviks borg till.

För den som är intresserad av medeltiden är Skällviks borg ett mycket mera lättbegripligt studieobjekt än Stegeborg. Skällvik bebos bara i ungefär 30 år, och på 1360-talet flyttar man tillbaka stora delar av byggnadsmaterialet till Stegeborg och återuppför den borgen. Stegeborg används och uppdateras sedan kontinuerligt ända fram till omkring år 1700, vilket skapar en enda röra av bruks- och ombyggnadsfaser. Vid Skällvik är det bara byggnation, kortvarigt brukande och rivning. Sedan händer ingenting där förrän omkring år 1800, då ett tegelbruk startar i backen sydost om borgberget. Tegelarbetarna verkar inte ha ägnat ruinen någon vidare uppmärksamhet.

Utgrävningsplatsen på Skällviks borg, sommaren 2016. I bakgrunden skymtar Stegeborgs vita torn.

År 1902 kommer så den gamle kyrkoarkitekten August Waldemar Lundberg med 15 arbetare, tömmer borgen på rasmassor och ritar en utmärkt plan över anläggningen. Det var jag och mina studenter tacksamma för nu när vi kom till Skällvik för att gräva i två veckor, i samarbete med Östergötlands museum.

Huvudbyggnaden på Skällviks borg är stor, bastant och fortfarande fylld av sina egna rasmassor. Där kan man inte gräva utan byggkran och murverkskonservatorer. Men borggården och de fyra husgrunderna lämpar sig, tack vare Lundberg och en nyligen genomförd buskröjning, väldigt bra för arkeologiska undersökningar.

Flera av mynten är slagna i det närbelägna Söderköping omkring 1360.

Vi öppnade sex schakt i ruinen, ett i vardera husgrund och ett på borggården. Därtill provsällade vi förgäves två stora dumphögar utanför borgens periferi och metallsökte på plan mark öster om borgberget där porten mynnar och där kajen måste ha legat.

Alla schakten gav rikliga fynd av djurben och spik. Därtill gav det östra huset, där Lundberg fann en bakugn, många mynt, stengodsskärvor, armborstpilspetsar och speltärningar. Denna kombination av föremål skvallrar om sysslösa soldater, vilket innebär att vi sannolikt har funnit borgbesättningens logement. Varmt och skönt om vintrarna tack vare ugnen. Armborstpilar förekommer ingen annanstans i borgen. Att vi uteslutande hittar dem inne i ett mörkt rum och att de inte är trubbiga tyder på att det är pilar som samlats in i väntan på omfjädring, inte spår av ett angrepp.

Örsleven i elfenben var sin tids topz om man var väldigt förmögen.

Till högreståndsfyndnen räknar vi särskilt en avbruten örslev (en medeltida topz!) i svarvat elfenben, en än så länge oläst sigillstamp från borgens hamn och ett järnbeslag från ett skrin. Dryckesglas i stil med det som vi fann på [Birgittas udde](#) fattas. De ligger nog under rasmassorna i huvudbyggnaden.

Vems sigillstampen var har vi inte tagit reda på än.

Den finaste lagerföljden fann vi i det nordvästra huset. Först ett fyndfattigt planeringslager som huset står på. Sedan ett tunt soplager och däröver ett vackert kullerstensgolv. Så ett lager med lera fylld av magiska marlekor, ett lager med murbruk och ett nästan helt utplundrat golv av stora kvadratiska tegelplattor. Och ovanpå detta ett raseringslager blandat med rikliga sopor. Den här följderna illustrerar ganska väl borgens karriär från projektering via uppgradering till rivning. Man har fokuserat på att ta med sig helt tegel till Stegeborg. Av det norra husets tidigare okända portalomfattning hittade vi bara ett par trasiga formtegel.

Stenlagt golv och över det rester av ett golv av kvadratiska tegelplattor. På den högra tegelplattan syns ett tassavtryck efter en hund som trampat på plattan innan teglet torkat och bränts.

Borgen har alltså flyttat av och an. Men man kan faktiskt säga att den sista flyttningen blev den längsta av dem alla. Från Stegeborg skeppades byggnadsmaterial till Tessins stora nybyggnad av Stockholms slott i början av 1700-talet. Tornet sparades bara tack vare ingripande av landshövdingen. Som stockholmare är jag glad åt tanken på att tegel från Skällvik förmodligen finns i murarna på slottet i min hemstad.

Martin Rundkvist
Arkeolog och projektledare